

Citation:

C. Snouck Hurgronje, Levensbericht Th. Nöldeke, in:
Jaarboek, 1930-1931, Amsterdam, pp. 31-34

IN MEMORIAM

THEODOR NÖLDEKE

2 MAART 1836—25 DECEMBER 1930

Ruim 52 jaren lang is Theodor Nöldeke buitenlandsch lid dezer Akademie geweest. Toen hij, in 1878, daartoe benoemd werd, was zijne intieme verbinding met Nederland en de Nederlandsche oriëntalisten al 21 jaren oud. Immers, in 1857 en '58 heeft hij gedurende een half jaar te Leiden de daar bewaarde Arabische, Perzische en Turksche handschriften bestudeerd, en hetgeen hij te Leiden aan wetenschap en aan vriendschap der oudere en jongere vakgenooten te genieten kreeg, heeft hij met woekerrente terugbetaald in den invloed, dien zijn levendig, ongeloofelijk vroegrijp intellect toen en later op zijne Leidsche kameraden, vooral op De Goeje heeft uitgeoefend. Later, tijdens zijn langdurig professoraat te Straatsburg, hebben verscheidene Nederlanders daar zijne colleges bezocht en van zijn bezielenden omgang genoten.

Bijna 25 jaar is het geleden, dat De Goeje naar Straatsburg toog om aan zijn boezemvriend Nöldeke op diens 70sten verjaardag namens 85 vrienden en leerlingen een bundel „*Orientalische Studien*” aan te bieden. In dien bundel was ook eene door Ernst Kuhn bewerkte proeve eener bibliographie van Nöldeke's geschriften opgenomen: toen reeds 564 nummers, en er is in de sedert verloopen kwarteeuw nog heel wat bijgekomen. Natuurlijk bevindt zich onder dat enorme aantal groot en klein; zoo o.a. vele recensies, maar Nöldeke recenseerde nooit een werk, dat niet onbetwist binnen de grenzen zijner competentie

viel, en bijna iedere boekaankondiging van zijne hand vormde een zelfstandige studie over het behandelde onderwerp. De oude Zarncke, die tientallen jaren het Litter. Centralblatt redigeerde, verklaarde nooit een medewerker gehad te hebben, die gedurende zóó'n lange reeks van jaren volhardde in het schrijven van doorwrochte recensies, en die daarbij een zóó wijd gebied omspande.

Inderdaad een ongehoord wijd gebied: niet minder dan de taal- en letterkunde en de geschiedenis van alle Semietische volken, met uitzondering van de Assyriërs en Babyloniërs, ten aanzien van welke laatste Nöldeke zich bepaalde tot critische kennisneming van hetgeen de pioniers op dit terrein, aanvanke-lijk wel eens met angstwekkende stoutmoedigheid, voor den dag brachten.

In alle andere provinciën van het rijk der Semietische studiën werd Nöldeke's soevereiniteit erkend; overal heeft hij baanbrekend werk tot stand gebracht.

Als 24-jarige schreef hij het classieke boek over de „*Geschichte des Qorâns*”; vier jaar later droeg hij aan De Goeje en Engelmann zijne „*Beiträge zur Kenntnisse der Poesie der alten Araber*” op. In diezelfde periode (1868 en '69) getuigden twee boeken: „*Die alttestamentliche Literatur*” en „*Untersuchungen zur Kritik des Alten Testaments*” van Nöldeke's ook later nooit verflauwde belangstelling in de oorkonden van Israël, en eene uitvoerige spraakkunst van een nog levend Arameesch dialect van zijn fijne waarnemingsorgaan voor taalverschijnselen. Later werd deze grammatica gevolgd door eene van het litterair Syrisch, die als model der beschrijving eener taal mag gelden. In 1875 legde hij in zijne „*Mandäische Grammatik*” de stevige fundamenten der Semietische taalvergelijking. Andere détails van taalvergelijkenden aard werden door hem o.a. in twee reeksen „*Beiträge zur Semitischen Sprachwissenschaft*” behandeld, en in zijne schets „*Die Semitischen Sprachen*” gaf hij de keurigste beknopte synthese van de resultaten dier vergelijkende studiën.

Behalve de Semietische talen beoefende hij ook de niet-Semietische hoofdtalen van den Islâm, het Turksch en het Perzisch.

Zijne Turksche bijdragen dateeren uit het eerste der zeven decennien zijner productieve werkzaamheid. De studie van het Perzisch, zoowel van den Mohammedaanschen tijd als van vroegere perioden, heeft veel langer zijne aandacht in beslag genomen. Bijzondere aanleiding hiertoe vond hij in zijne medewerking aan de onder leiding van De Goeje ondernomen uitgave der beroemde Arabische wereldkroniek van *aṭ-Tabarî*. Nöldeke nam van die annalen dat gedeelte voor zijne rekening, dat over de Sasanieden handelde. Nadat zijn tekst was gereed gekomen, maakte hij dien voor niet-oriëntalisten toegankelijk in eene met uitvoerige aantekeningen en aanvullingen voorziene Duitsche vertaling: in die monumentale „*Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden*” werden tevens alle andere bronnen voor de geschiedenis van dat tijdvak verwerkt.

Tot die bronnen behoorde ook het Shahname, en aan Nöldeke's diepborende studie van dit heldendicht danken wij zijn voortreffelijk werk „*Das iranische Nationalepos*”, dat in 1896 voor het eerst verscheen en later nog eene herziene uitgave beleefde. In Kuhn's bibliographie van 1906 komen onder Iran 25 zelfstandige studiën en 19 recensies voor.

Nöldeke zelf was geneigd, zijn verbazingwekkende veelzijdigheid toe te schrijven aan onrust en wispelturigheid van geest. Nu, rustig was zijn geest zeer zeker niet, maar alle door hem gepubliceerde studiën geven blijk van eene mate van concentratie, die voor de meesten onzer zelfs op één terrein onbereikbaar is. Hij gaf een geschrift van eenigen omvang over een oud-testamentisch onderwerp niet uit, alvorens nogmaals het geheele Oude Testament doorgewerkt te hebben; de publicatie of revisie van eene Syrische grammatica noopte hem tot herlezing van al hetgeen in die taal gedrukt was; alle Aethiopische gedrukten passeerden opnieuw de revue bij wijze van voorbereiding van een te geven Aethiopisch college; hij wist zelf niet meer, hoe dikwijls hij het Shahname had gespeld; in eene maand vacantie herlas hij bij wijze van verpoozing nu eens den heelen Homerus, dan de Duizend en ééne Nacht. Is het wonder, dat hij,

met zijne overal heen ziende belangstelling, na het afwerken eener studie voorloopig van het behandelde onderwerp genoeg had en snakte naar afwisseling?

In al hetgeen hij schreef stelde hij aan vorm zoowel als inhoud de hoogste eischen en vervulde die ook. De inhoud der meeste vruchten zijner pen is wel meer voor de koks dan voor de gasten berekend, maar taal en stijl zijn steeds onberispelijk, helder, scherp en eenvoudig. Enkele zijner boeken zijn voor een grooter publiek zeer genietbaar; als voorbeelden noem ik zijn populaire „*Leben Muhammeds*”, in 1863, toen hij geheel in de Qorânstudie verdiept zat, geschreven en aan zijne bruid opgedragen, en de in 1892 verschenen verzameling „*Orientalische Skizzen*”, beide modellen van popularizeering zonder een zweem van verkrachting van het wetenschappelijke geweten.

Dat de *sana mens* ook zonder een *corpus sanum* te bewonen bestaan en tot de hoogste ontwikkeling geraken kan, heeft Nöldeke's leven zonneklaar bewezen. Hier huisde gedurende bijna eene eeuw een geest van de eerste grootte in een lichaam, dat van de jeugd af aan met tal van kwalen was bezocht. Zijn onvermoeibare werkzaamheid beschaamde de energiekste arbeiders. Zijn edel karakter vervulde allen, die hem van nabij leerden kennen, met den diepsten eerbied. Wars van alle sentimentaliteit, was hij warm in zijn vriendschap, onvervaard in de bestrijding van onrecht. Zoo kantte hij zich hevig tegen het antisemitisme; zoo weerlegde hij met ergernis de in Duitschland niet zelden vernomen, even oppervlakkige als laatdunkende oordeelen over Nederland en de Nederlanders.

Op den eersten Kerstdag van 1930 heeft de wereld een harer voortreffelijkste wetenschappelijke leiders, Nederland tevens een zijner beste vrienden verloren!